

באל נשים את מבטחנו

פחות בעבר. למשל, בצבא. באופן כללי ניתן לומר כי כשה-חילוני מתבטל בפני האמונה ונציגייה הדתיים, זה מאחר שב-מוחו או בליבו שוכנת היראה מן האל.

יחד עם הנטייה האוניברסלית הזו לאמונה באל יש, כמו-כן, מקום להשפעתם של מנהיגים על המינון של נוכחותם של האל והדת בחיים עצמם. מנהיגים פופוליסטיים כדונלד טראמפ ובנימין נתניהו מכירים היטב את הסנטימנט הזה שיש לבני האדם כלפי אלוהים ואמונה ומצליחים להיתפש בעיני המצביעים כמקורבים לדת יותר מאשר מנהיגים אחרים. כך למשל במעקב שבוצע על התבטאויותיו של טראמפ על ידי סוכנות רויטרס התברר כי הוא השתמש בביטוי "אלוהים" 100 פעם ב-200 הימים הראשונים שלו לעומת ברק אובמה שהשתמש בו רק 43 פעמים בפרק זמן זהה. נתניהו, בתורו, חתם את הסרטון שהפיץ מיד אחרי פרסום הדלתו של נפתלי בנט לפור את הממשלה בביטוי: "בעזרת השם נעשה ונצליח". ידוע שטראמפ ונתניהו אינם מנהלים אורח חיים דתי, אך הם יודעים להשתמש בצורך האנושי כאמונה באל, ואף להעצימו, בכחינת מסר סמוי לכך שהוא עצמו שמח יותר שהם בתפקיד מאשר, חלילה, מנהיג אפיקורס. סביר מאוד כי בחודשים הקרובים נשמע לא מעט מנתניהו, שהוא "טוב ליהודים".

באפריל 2013 תקף השר הטרי יאיר לפיד מעל בימת הכנסת את חברי הכנסת החרדים בטון מלגלג. "יהיו הרבה מתגיסיים חדשים מתוך החצר האחורית שלך", הוא סנט בחבר הכנסת החרדי מאיר פרוש בעת חילופי קריאות ביניים במהלך נאומו. כשנתיים לאחר מכן עורר סערה, בעיקר בקרב המחנה שלו, כשהצטלם ברחבת הכותל עם כיפה וטלית. מעניין איזה יאיר לפיד נפגוש כראש ממשלה חלופי ובעיקר בעת קמפיין הבחירות. יש להניח שנפגוש מועמד פרגמטי. כלומר, מנהיג שאינו תוקף את אלוהים ואת האמון, ובוודאי שאינו מבטיח לבעוט בסמלים שהממסד הדתי הגדיר עבורנו כחשובים.

אין מדינה לגמרי חילונית כמו שמעטים האנשים שהם לגמרי חילונים. זה עניין של מינון. לחילונים נותר לקוות למנהיגות שתאפשר דו־קיום הגיוני בין חרדות קמאיים לרצון לחיים חופשיים. האנשים הסכירים לא רוצים שייקחו להם את אלוהים, אבל גם לא שישתמשו בו על מנת לחנוק אותם או להוציא אותם מלמחמות בשמו. אנשים מבקשים לעצמם אלוהים בכיף כזה, למסורת, לכדורגל בשבת, לימי שגרה, ולסעד בימי אסון או מצוקה.

מי שסבור שהדיון על ההשלכות הכלכליות של השבת הוא דיון עסקי או אפילו פוליטי, טועה. כלומר זה אכן דיון עסקי-פוליטי, אבל רק על פני השטח. במהות זהו שיח על יחסינו עם אלוהים ועם האמונה בו. השבת ממוקמת גבוה במסגרת הנושאים שלא־לוחי היהודים כנראה אכפת מהם, אם לשפוט על פי הפעילות הפוליטית של נציגיו, יחד עם מכירת חזיר ותפילות בכותל המערבי. למולנו, לאלוהים אכפת גם ממשחקי כדורגל ומקיסוקים בים ולכן אלה חורגים כנראה מהקפדתו הרגילה בכל הנוגע לשמירת השבת.

מרבית בני האדם, גם אם אינם דתיים או שומרי מצוות ממש, מאמינים בקיומו של אלוהים, או לכל הפחות פוחדים להתעסק עם הרעיון שהוא לא קיים. זיגמונד פרויד טען בספרו "משה והמונותאיות" כי בני האדם אינם מסוגלים לשאת את הרעיון הבלתי נסבל של המוות והחידלון ולכן נוקקים למחשבה שרוחנו קיימת מעבר לגוף, מעבר למוות. ברעיון של כוח עליון, שנקשר לרעיון ה"עולם הבא", יש נחמה. הביטוי "להתפלל" שמשמעותו לבקש את כוחו העליון של אלוהים, שגור גם בקרב חילונים, ואלה האחרונים גם מספיקים רים לילדיהם שהסב שנפטר מביט בהם מלמעלה, משמע יש חיים אחרי המוות שם "למעלה", מקום משכן האלוהים.

מאמר של קייסי ספ שהתפרסם ב-2018 ב"ניו יורקר" תחת הכותרת: "מדוע אמריקאים לא מרגישים בנוח עם אתאיסטיים" מופץ לאחרונה ברשתות החברתיות בעקבות פסיקת העליון בארצות הברית בנוגע להפלות. אמריקאים לא מעוניינים שחסרי אמונה ילמדו את ילדיהם או יינשאו לילדיהם, כתבה ספ, וזה לא מפתיע. המשפט המופיע על השטרות האמריקאיים, In God We Trust ("באל נשים את מבטחנו") הוא המוטו הלאומי הרשמי של ארצות הברית מאז 1956.

בישראל, מערכת החינוך מטמיעה בכולנו את הכבוד שיש לתת לדת, לדתיים ולמוסדותיהם כבר מגיל הגן. כך למשל, כל ילד יהודי-ישראלי יודע שאסור להגיד או לכתוב "יהוה" ומודע כבר מגיל צעיר מאוד לחרדה קיומית מלהשתמש במילה המפורשת הזו. כל אחד מאיתנו נחשף לממסד הדתי בתחנות המשמעותיות בחייו: מלידה ועד מוות, ולומד לקבל את הפרשנות של המוסדות הללו למה חשוב ומה הכרחי. שילוב הידיים בין הצורך האנושי הקמאי באל ובאמונה לבין הממסד הדתי, מייצר עבור כולנו נראטיבים והרגלים שאין עליהם ערעור משמעותי. הממסד הדתי, כמו כל ממסד, דואג לשמר את כוחו ושואף למגר ניסיונות של תנועות רפורמיות - וודאי חילוניות - להשתלב או להשפיע על חקי-קה, תקציבים או מוקדי השפעה. וכך האחיזה של הממסד היהודי האורתודוקסי במחזור החיים כמעט שאינה נפגעת, שומרת על כוחה, ואף מתעצמת במקומות בהם היתה חזקה

יחד עם הנטייה האוניברסלית לאמונה באל, יש מקום להשפעתם של מנהיגים על מינון נוכחותם של האל והדת בחיים עצמם. מנהיגים פופוליסטיים כדונלד טראמפ ובנימין נתניהו מכירים היטב סנטימנט זה

dr.shilony@S2R.co.il

ד"ר איתי שילוני הוא מייסד ומנכ"ל S2R, חברה לייעוץ ארגוני-אסטרטגי ומרצה-עמית בביה"ס אריסון למינהל עסקים במרכז הבינתחומי הרצליה

page

383